

A vihar

Lits Levente – Lits Benedek

„Oda már minden varázsom, / ami erőm van, sajátom; / s az nem sok: hát döntsétek el, / hogy maradjak, vagy menjek el / Nápolyba immár. Búvigétek / – hiszen országom az enyém lett, / s megbocsájtottam az öcsémnek – / ne tartson e szigeten, kérlek; / oldozzanak fel most ezek / a kedves, segítő kezek. / Sóhajtsatok, és az segítsen / vitorlásomat célba vinnem, / célom a tetszés volt. De már / se szellem, se varázs, se báj; / végül még kétségbe esem / és imádkozom kegyesen, / s az irgalom, az isteni, / maga fog még fölmenteni. / Mint ti az ítéletnapon, / hadd menjek én is szabadon.”

Shakespeare: A vihar (Epilógus, ford. Fábri Péter)

Bevezetés

A német-francia kapcsolat változásai meghatározzák és jelölik a gazdasági gondolkodás újabb útjait, lehetőségeit középpontban az Európai Unió létével és sajátosságával. Vizsgálódásunk tárgyát ezért az a központi probléma szervezi meg, hogy miként küzdi ki a globális intézményrendszer válságaiban “az értékek párbeszédének termelését” mintegy a politikai gazdaságtanban – a politikai tudás szerepe az elidegenedéssel szemben – és hogy kik és hogyan vesznek részt a termelésben, és határozzák meg végsősoron, hogy mi az érték fogalma. Egy korábbi írásunkban a piac és a szakpolitika ellentéte mentén azon nyugvópontra jutottunk, hogy habár a piac nem képes az értékrendről folyó diskurzust artikulálni, mégis a kultúra szükségszerűsége mechanizmusként a törekvést önmagából fakadóan kifejezi. Úgy fogalmaztunk, hogy „a dekarbonizáció szakpolitikai tendenciái mintegy szükségszerűen artikulálják annak bekövetkeztét és mechanizmusát, hogy a világpiac helyén totálisan megszerveződik a következőkben bemutatkozó gazdaságpolitikai perspektíva, ami végső soron a termelés az értékek dialógusában.” (Lits és Lits, 2022)

A cikk szerkezete a fentebb írtak okán a következőképpen alakul: Elsőként a politikai tudás és a politikai gazdaságtan szerkezeti adottságainak azon aspektusaira mutatnánk rá, melyek különös szerepet fejeznek ki a napjainkban megingó globális kormányzás megújulási folyamatában. Másodsor a német-francia viszony őszi felütésén és sajtóvisszhangján keresztül érintenénk a politikai tudás működését a gazdasági folyamatok megítélésében. Azt követően transzdiszciplináris megközelítéssel az Európa integrációját kiküzdő tervek gazdasági értelmezésére törekszünk az említett német-francia párbeszéd alakulásának tükrében, amit az elméleti kilátások, perspektívák egyszersmind kifejezése- és okozójaként működtetve azonosítunk összegzésünkben, hogy egyértelmű válaszként fogalmazzuk meg a politikai gazdaságtan elsőbbségét és kitüntetett szerepét az emberi működés helyreállításában, abban a törekvésben, mely a gazdaságot újra alrendszerre kívánja tenni az értékek dialógusában.

A politikai tudás szerepéről

Scala a Scalaban, talán ez volt mindközül a leghevültebb jelenet Thomas Adès: The Tempes című operájának Milánói bemutatóján. A trükkök és ábránd vezette színház képe kihívóan szembesíti nézőit a korábbi elbitorlás igazságtalanságaival, miközben jogos követelését mégiscsak a gyarmatosítóvá vált főhősünk a jövő és a megbékélés artikulációját tételezi

tetteivel egy végzetesnek tűnő vihart követően. A mű politikai gazdaságtani relevanciája egyértelmű: a globális kormányzás intézményei és kudarcai, mint “kedves, segítő kezek” a korábbi gazdaságtörténeti szakasz vizsgálatára vezetnek, mely vizsgálat a trükkök és ábrándok kultúrájának tisztje kell legyen, hogy kiérdemelhessük a jövő jogát a neoliberalizmus lezárulásában. Ezt úgy fogalmaztuk meg, minthogy „Minden fejlődés pedig a kiúttalanság felmondása a jövőképpen, mely egyedüli az igazságban, így korunk uralmi helyzetének lezárulása.” (Megjelenés alatt. – a szerk.)

A politikai tudás azon szerepei, melyek mintegy vezetik a megújulási folyamatot különösen megjelentek Szabó Dorottya: Wellbeing Economy című írásában (Szabó, 2022), melynek széljegyzeteként kísérelnénk meg azonosítani a kormányzás invarianciáját és a jövőkép diszkontálásának folyamatát. Ez a folyamat jelenik meg a zöld pénzügyek kifejlődésében, ami elvezet annak elkerülhetetlenségéhez, hogy a közgazdaságtan számára a politikai tudás nemhogy nélkülözhetetlenné válik, de egyedül transzdiszciplináris hatalmával emelhet szót egy új kor létrehozásában. Írására térve: tehát hogy mi választ el bennünket, a „mi vs ők” világnézetét egy a „mi mindannyian típusú” világerzettől? Ennek egy pontban történő megválaszolása annyi lenne, felfedezzük azt a halványnak mutató összefüggést, hogy válságos időkben, az emberi nem levetkőzésének idejében, annak közönyében merül inkább fel – de ez is merész állítás lenne – a közjó relevanciája. Mintha a világ kibékíthetetlen lenne, ezért hullámokban kell elfedni az egyik győzedelmeskedését/uralmát a másik felett a mindenkinek jó szükségszerűségként történő bemutatásával. Elvetni a diskurzust, elvetni a disszenzust, és felmutatni a megütközés nélküli sajátosságát.

Ennek a vitának a relevanciája azonban abban állt, hogy meghatározta az EU jelenlegi fejlődését. A folyamat pedig, ahogyan a vitákból, pl. a francia-német polémiából kibontakozik egy felzárkózási perspektíva, egyértelmű az Európai Unió-ra nézve. Nem csak, hogy tartalmazza a geopolitikailag jelentős régiók jövőképpalkotási folyamatainak integrációját, de rendkívüli mód támogatja is őket párbeszédeiben jelölve formáját és annak átalakulásában magát a megváltozást. Ekképp szükséges az is, hogy az igazságosság, mint reálutópia vezesse a globalizációt (benne Európát) a felvázolt tekintetben, ami így per se nem felel meg a közjó hamis használatának.

Egy korábbi írásunk borítójaként (Lits és Lits, 2022) a Pleasantville című méltán híres film plakátja volt megjelölve. A film lényegileg a közjó fogalmát ellenző tiszta hevületű kiküzdés zászlójaként született 1998-ban, ugyanis története abban áll, hogy egy színtelen, fekete-fehér valóság hogyan bontható (pontosabb itt a bomlás visszatükröződő volta) át egy színes, pátosszal teli termelésé. (Filozófiánknak erre van leginkább szüksége, hogy részvételünk helyébe jelenlétünk tekintete lépjen.) Ezért fontos az, hogy a kék virág igenis jelöljön valamit, jelölje az utunkat, jelölje örömünket a szellemi munka kizárólagosságában, azt, hogy miként vigasztalódunk a fáradtságban, azt, hogy a forma kikényszeríti és hordozza színében az emberi nemet egyedülként, azt, hogy az élet nem fásultsága a neoliberalizmusnak, hanem a megosztó, a pusztulat és a kifejlődés kettősében osztozik. (Pusztulat: az igazság érzékivé válása; Kifejlődés: az emberi nem érzékivé válása)

Korábban kritika érte azon vélekedésünket, mely szerint a termelést az értékek dialógusában kellene megszervezni. Úgy ítéltük, hogy a jövőkép nexusainak jelenünkbe

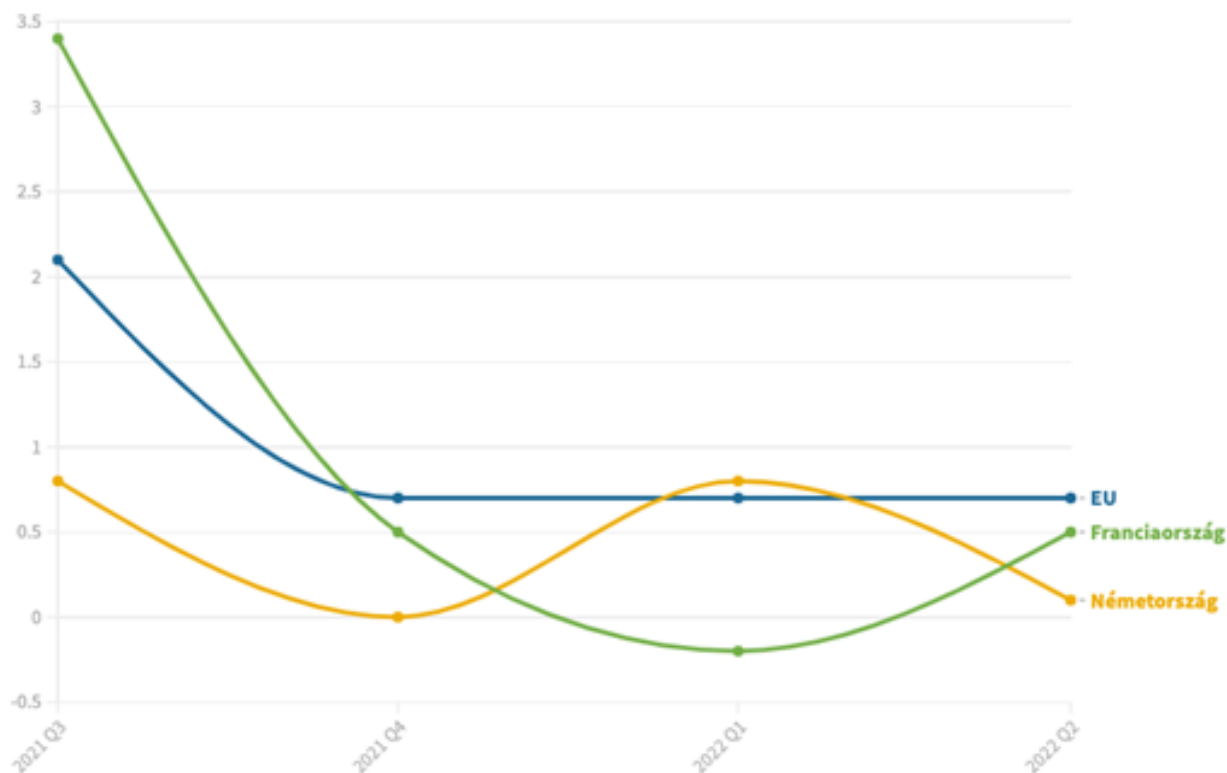
helyezéséből fakadóan a fennmaradás és a jelenlét különösen harcos ügye, mint a társadalmi igazságosság artikulációja jelenhet meg. A közjó azonban téves következtetésként fogalmazódik meg, mikor (testeink helyett) ennek a távlatnak és a döntés sajátjának útszélére helyezésébe bocsátkozik. Ez a tettek invarianciája, az állandóság hamis hagyománya. A politikai gazdaságtan számára azonban a gazdaság, így a politikai tudás hordozásában mutatkozhat ki a globális kormányzás folytonossága. Mivel ez a pusztulat és a 'természet rendszere' jelölte harmónia társadalmasítása, így a következő empirikus összefoglalóban a tudás mindezen formájának működését keressük bizakodva, hogy fejtegetésünk következtetései láthatóvá lettek.

A német-francia kapcsolat

Energia- és iparpolitika

Európa stabilitását és prosperitását meghatározó német-francia viszony konfliktusai az elmúlt hónapokban a védelmi ipar és az energiaárak frontjain nyíltak újra. Olaf Scholz és Emmanuel Macron októberre tervezett közös kormányülése januárra halasztódott, diplomáciai kompenzáció gyanánt a német kancellár Párizsba látogatott, ahol egy munkaebéd keretében beszélgettek a világgazdaság és Oroszország ukrajnai inváziójának problémaköréről. Kommunikációjukban a felek pozitív üzenetekkel operáltak a találkozó után, annak ellenére, hogy a közös sajtótájékoztatót Macron és Scholz nem tartott.

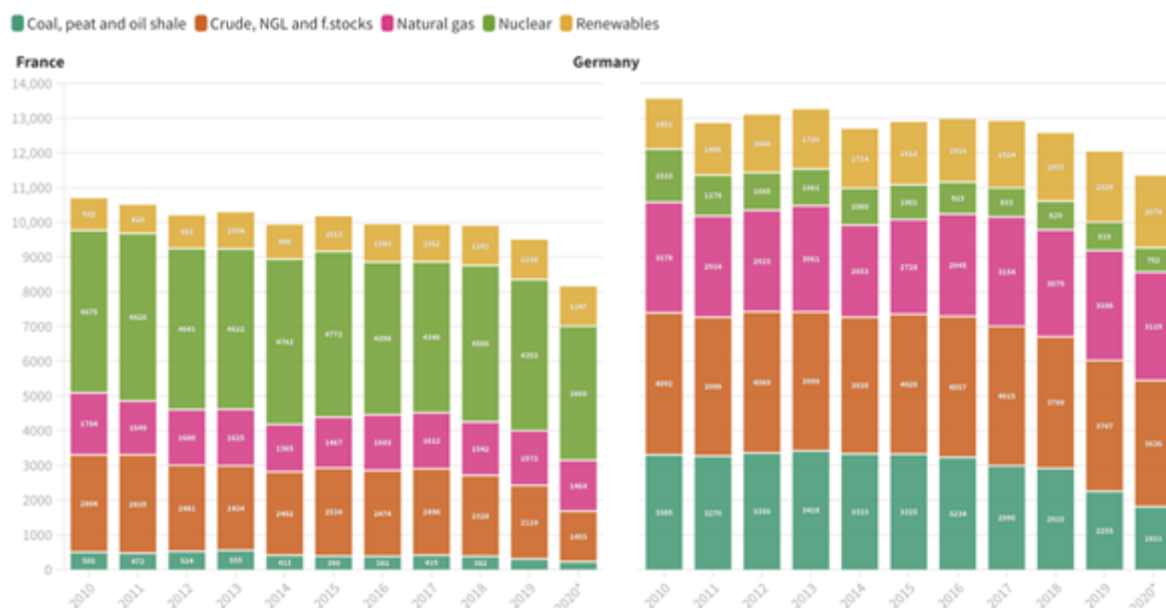
A gáz-kérdés és az Európa szomszédjában tartó orosz offenzíva következtében a német-francia egyensúlyi helyzet és ezáltal az Unió egészének belső dinamikája jelentősen változhat a következő hónapokban, hiszen a magas inflációs környezet és az energiaellátás problémaköréi a kül- és belpolitikai kérdéseken túl jelentős zöld szempontokat is a diskurzus témájává tesznek. A két ország az Unió lakosságának egyharmadát (EUR-LEX, 2021), GDP-jének 41%-át adja (IMF, 2022), a felek közös fellépése az Európai Unió krízis-menedzsmentjében történelmi szinten kulcsfontosságú, ami legutóbb a COVID-19 járvány egészségügyi és gazdasági következményeinek mérséklésében is kiválóan megmutatkozott. A 2021-es év végén jelentkező emelkedő inflációs környezet és a 2022-es év első fél éve vegyes eredményeket hozott a két ország számára: amíg a szénhidrogén-alapú német, alapvetően lassabb növekedés az első negyedévben a francia és az Európai Unió átlagot is meghaladta, addig a kisebb import-kitettséggel rendelkező francia gazdaság a második negyedévre kis híján fel tudott zárkózni Unió szintre és jelentősen meg tudta előzni a német növekedést.

1. ábra Bruttó nemzeti össztermék változása Németországban, Franciaországban és az EU-ban az elmúlt egy évben (% bázis: előző negyedév) Forrás: Eurostat (online data code: namq_10_gdp), saját szerkesztés, <https://public.flourish.studio/visualisation/11887350/>

A pillanatnyi versenyhelyzetet és gazdasági erőviszonyok feletti projektként Ukrajna infrastrukturális és védelmi kiadásainak támogatásának fő szempontjaiban egyetértenek a felek. Mindketten jelentős hadiipari célokat jelöltek meg nemzetállami hatáskörökben, mindamellett, hogy határozottan kitartanak Oroszország diplomáciai és kereskedelmi izolációjának lehetőség szerinti elkerülése mellett. Az Európán kívüli politikai és gazdasági kérdésekben tehát nincs jelentős ellenérdek, azonban a szankciós politikát érintő kérdésekben a felek között Uniós belpolitikai összetűzéseknek lehetünk tanúi. Scholz és Macron személyes találkozásánál, melyen a felek kabinetjei nem vettek részt, a német kancellár szerint "szívélyes és konstruktív" hangnemben sikerült megállapodni rövid-távú energiapiaci és bizonyos közép-távú kérdésekben is. (FT, 2022) A német kormány október közepén fogadta el azt a 195 milliárd dolláros csomagot, amivel az energiaár robbanását igyekszik kompenzálni belföldi piacokon. (DW, 2022) Ezzel azonban az európai közös piacot, végső soron pedig az Unió közös fellépését és gazdasági egységet hátráltatja lehetőségeinek tudatában Németország. Macron kritikájának így nem csupán az energiatámogatás mértékére, de annak formájára is kiterjed: míg a német gazdaságpolitika alapvetően az ipari szegmens megmentését és a szűkülő piacokon történő térnyerést igyekszik támogatni, addig Franciaország a lakosság és a kis- és középvállalatok támogatásán keresztül igyekszik javítani a kilátásokon. A francia adminisztráció a támogatás milyenségén túl kifogásolta a német fél előzetes tájékoztatásának hiányát, mely információval a német vállalatok az egységes európai piacokon jelentős előnyre tehetek szert. (FT, 2022)

Az Európai Unió több tagországához hasonlóan Franciaország is a közös gázbeszerzés és gázársapka mellett tett hitet, melynek bizottsági tervezetét a német fél nem támogatta. Macron ezért kiemelt jelentőséget tulajdonított a német energiapolitika és energiadiplomácia kritikájának, annak ellenére, hogy több kisebb ország (Magyarország, Hollandia, Dánia) is az egységes fellépés akadályozásában látja saját sikerét. Scholz a francia álláspontra válaszul Németország szénhidrogén-kitettségével érvelt és Franciaország felelősségét emelte ki mind az atomenergia-ellátás akadozásában, mind az európai gázkérdés megoldásának hátráltatásában.

2. ábra Franciaország és Németország energiamixe (szénhidrogének, nukleáris és megújuló energiaforrások) 2010 és 2020 között

A zöld energia kérdése a korábbiakat tekintve szintén a két ország polemikus összefeszülésének fő színtere. Ahogyan az az elmúlt évtized energiamixében is látható, a két nagyhatalom más megközelítésben, más célok mentén kezeli a fenntarthatósági versenyt. Míg a francia gazdaság a növekvő megújuló források mellett jelentősen támaszkodik az atomenergiára, mint a szénhidrogéneket kiváltó energiaforrására, addig Németország a zöldítés versenyét igyekszik megnyerni, amibe társadalompolitikai okokból a nukleáris technológiákat nem számolják bele. Ennek következményeképp jelentős szénhidrogén-kibocsátással és -függéssel okoz károkat a német gazdaságra és a világ társadalmaira nézve, amit a francia fél egy-egy diplomáciai konfliktusban fel szeret hozni, mint legitimáló tényező. A magas energiaárakat nemzetállami szinten letörni igyekvő politikai erők érvelése rövidtávon teljesen érthető, a hosszú távú klímacélok és az importhelyettesítésre szánt (legyen az nukleáris vagy megújuló forrású) alternatívák felkutatása és annak finanszírozása az inflációs válság fényében tovább tolódik. A később negatív következmények elkerülésére azonban a jelenben politikai konszenzus nélkül az aktuális gazdasági célok hajszolása miatt elképzelhetetlennek látszik. Az energiamix és az importpolitika összehangolása a közös fellépés és beszerzés feltétele, melyet a mostanihoz hasonló kabinetülés-halasztással aligha érhet el a két ország.

A német és francia energiapolitikák közti különbség az országok külkereskedelmi és belföldi stratégiájukban egyaránt megjelenik. A német Szövetségi Köztársasági múlt, a belső tagoltságból fakadó dinamikus politikai egyensúly és a rossz múltú német centralizáltság az energiabiztonság szempontjait egy decentralizált rendszer felé tereli. Az egész országban szétszórta nap-, szél- és vízerőművek jelentette stabilitásban megjelenik a külkereskedelemben fellelhető bilaterális szemlélet: a versengő szövetségesek fejlődési pályája. A francia hagyomány egy gondoskodás-alapú centralizált rendszert képzel el, melyben az atomtudósokba vetett bizalom és az igazságos, felülről érkező, de alulról legitim, szolidáris politika megfelelő választ nyújt a fenntartható energetikát jellemző kihívásokra. Az Európai Unió szénhidrogén-beszerezés problémájára ebből kifolyólag Párizs a közös fellépést tartja adekvát válasznak, melyet a gondoskodás gesztusával, a tudományos és politikai bizalom mentén egy az érdek- és értékazonosság mentén szerveződő erős és egységes szövetségben képzel el Németországgal és a többi tagállammal együtt.

Biztonságpolitika és hadiipar

Az energiapolitikai helyzet azonban nem adna feltétlenül elegendő okot a diplomáciai csatornák ilyen radikális jellegű befagyasztására. Párizs és Berlin jelen konfliktusát biztonságpolitikai szempontok is övezik, melyek az Unió szomszédjában dúló háború fényében akár kisebb léptékű eseményeknek tűnhetnek, azonban léptékében egy a huszadik század elejéről ismert fegyverkezési verseny kezdeti stádiumáról is beszélhetünk. Németország 14 NATO tagországgal megállapodva közös légvédelmi rendszert építéséről döntött European Sky Shield Initiative (ESSI) néven, mely projektből Franciaországot kihagyta a német fél. Belgium, Bulgária, Csehország, Észtország, Finnország, Hollandia, Lettország, Litvánia, Magyarország, Norvégia, Románia, Szlovákia, Szlovénia, valamint az Egyesült Királyság csatlakozott a német vezetésű projekthez, mely Scholz szerint a légtér hatékonyabb biztosítása mellett jelentős költség-csökkenést is jelent az egyes tagállamok számára. (DW, 2022) Az ESSI azonban csak egy kis szeletét képezi Németország történelmi fegyverkezési programjának, ami nem csak a légvédelem területén okozott konfliktust Franciaországgal, de már tavasszal, az amerikai F-35-ös sugárhajtású repülőgépek megrendelésekor összetűzésbe kerültek az országok.

A fegyverkezési versenyt elsimítandó lassan a megvalósítás fázisába lép a Future Combat Air System francia-német közös projekt, mely a 3.8 milliárd eurós volumenével a 2020-as évek legnagyobb európai hadiipari fejlesztése lehet. (FT, 2022) A közös projektek pusztán megléte azonban nem jelent feltétlen sikert Párizs európai integrációs tervei felől, hiszen a stratégiai egymásrataltság és a kölcsönös gondoskodás motívumait Berlin taktikai, illetve költség- és bevéloptimalizálási szempontok szerint mérlegelheti és értékelheti újra fejlesztési periódusról fejlesztési periódusra, ezáltal kényszerítve szövetségeseit a német gazdaság diktálta versenyben történő részvételre, folyamatos és kényszeres produkcióra, a környezeti és társadalmi reprodukció és a fenntarthatósági célok elérésének kárára. A francia-német kétoldalú és a tágabb körben megvalósított közös fejlesztések ellenére Berlin időről időre kilép az összehangolt biztonságpolitikai narratívából bilaterális diplomáciai és kereskedelmi szerződések előkészületeivel s olykor megkötésével, mely gesztussal egyszerre igyekszik függetlenségét és dominanciáját demonstrálni ellenfelei és szövetségesei felé. Az ilyen és

ehhez hasonló mesterségesen létrehozott politikai bizonytalanságból azonban a legtöbb tagállam, gazdaság francia vezetéssel természetesen nem profitál, ekképp az őszi csúcs elmaradásában párizsi részről többek között ez is szerepet játszhatott.

Kína- és kereskedelempolitika

Németország szénhidrogén-függését és keletre forduló ipar-politikáját adottságként elfogadni és mögötte nem értékrendi állítást látni azonban nagy hiba lenne. A globalizáció értelmezés-különbségeiről szükséges beszélnünk, amikor Németország és Franciaország kereskedelempolitikai konfliktusait vesszük szemügyre. Párizs nagyban kritizálja a német tőke hozzáállását a kínai és orosz gazdasághoz, valamint az Európában található periférikus tulajdonságokkal bíró országok iparához. Az elvárt hozam és a kockázat tényezőinek vizsgálatát a politikai tudásban meghaladó gondolkodásmód, ami a macroni kritikai narratíva részét képezi nem azon a pragmatikus szemüvegen keresztül látja a világot, mint, amire a scholzi politika olyannyira büszke: a hamburgi kikötőben létrejött kínai befektetést egy pekingi diplomáciai találkozó is követett, amelyen Hszi Csin-ping a Kínai Kommunista Párt főtitkára és Li Keqiang miniszterelnök fogadta a német kancellárt. (DW, 2022)

Ami Berlinnek kereskedelmi siker, az Párizsnak külpolitikai kudarc: az orosz agresszonnal szemben kivetett szankciós politikán hasznot termelő Kína és a belpolitikai hatalmát megerősítő Hszi barátsága Európában nem tagállami kérdés az integrációt tekintve: a francia elnök közös diplomáciai fellépést sürget. Az energiapolitikai és a hadiipari kérdésekben jelentkező ellentétből egyértelműen kibomlik a két ország viszonya a globális termelés és fejlesztés harmadik nagyhatalmához. A globalizációban történő részvétel szempontjából a minél kevesebb, belülről jól strukturált intézmény pártján Párizs, míg a részlegesen strukturált ám homogénebb globalizáció híveként Berlint nyilvánul meg. Ahogyan a közös fejlesztésekben, úgy a világpolitikában is a kimaradás és versenyzés módszere jelent direkt többletet. A gondoskodás és jelenlét intézményeinek sokaságából történő önkéntes kimaradást pedig az esetleges piaci hátrányok mellett az intézmények szükségszerűen csak értékrendi, szankciós szemlélettel tudják büntetni. Ennek fényében azonban egy Németország méretű gazdaság rövid távon jó eséllyel kerülhet ki nyertesként a kínai konfliktusból.

Összegzés

Mint olvasóink számára minden bizonnyal láthatóvá vált, cikkünk alapjául két kérdés szolgált. Ezek bemutatására törekedtünk és ennek alapjaként jelöltük meg a német-francia kapcsolatok permanens változását és az általa kiküzdhető integráció képét. Mindez abban állt, hogy miként válik egyrészt a jelenben gazdasági problémává a jövőkép diszkontálása, másrészt, hogy hogyan lehet a jelen állapotok előidézésével kifejezni egy lehetséges perspektívát, reálutópiát. Ebből fakadóan elkerülhetetlen a politikai tudás és ezért kell transzdiszciplináris megközelítést alkalmazni a közgazdaságtanban. Ekképp értékelődik fel a politikai tudás napjainkban és segíti egyszersmind az értékek párbeszédének részévé a gazdaságot.

A politika látszólag felülírja a gazdaság nexusait, de csak annak beágyazása érdekében. A transzdiszciplináris tekintet, mely végső soron vezeti a tudomány és a művészetet azok visszatükrözésében, a globalizáció intézményeiben érzékivé válik, mint „kedves, segítő kezek”. Ennek pillanatnyi működése a német kitekintésben kereshető, amit az esztétikai-gazdasági

tudás politikai hatalomként történő érvényesülése mutat meg. Azt követően Párizs is tudatára ébred a jövőkép jelenbe vetítésének hatalmában. Hiszen a francia-német kapcsolat egyet jelent a politika és az attól elszakadt gazdaság kiúttalanságának kategóriáival. Ez teremti meg a látszólagos hierarchiát, ami pedig a kultúra szükségszerűségéből fakadóan kizárólagosan látszólagos. A gazdaság a politikai gazdaságtanban a megnevezés viszonylagosságát és annak bölcsességét teszi elérhetővé az új integrációs szakasz kezdetén.

A kínai viszony kulcskérdéssé válásával tehát a világpolitika folyamatai vezetnek a gazdaság közvetlen intézményeit a következtetések rendszerében, ami egyszerre jelöli „az értékek párbeszédét”, mint uralomváltást, másrészt megteremti az infrastruktúrától, mint kultúrába integráltról, szülő beszédet, ami a realizmus megváltoztatásával kecsegtet. A politikai tudás szerepe ezért kettős: a kormányzás invarianciája a globalizáció kiküzdésében és a jövőkép diszkontálásának részesedése a politikai gazdaságtan azon törekvésében, hogy az érték fogalma túlmutasson a csere, később a tranzakció hamis hagyományán, ezzel haladva megkorunk neoliberális fősodráját.

Irodalomjegyzék

<https://www.economist.com/europe/2022/10/27/europe-has-a-problem-france-and-germany-have-forgotten-how-to-argue>

<https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2021/2320/oj>

https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEO_WORLD

<https://www.ft.com/content/d9e3a2fb-a8ef-42ce-81cb-e5a0e9ba4f80>

<https://www.ft.com/content/c9716512-268e-4346-8d6d-a811f8ce3b75>

<https://www.dw.com/en/german-parliament-approves-200-billion-energy-relief-plan/a-63517489>